

## POSTANOWIENIE

Dnia 9 marca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec

w sprawie z odwołania J. M.  
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w W.  
z udziałem zainteresowanej K. O.  
o podleganie pracowniczym ubezpieczeniom społecznym,  
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń  
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 9 marca 2017 r.,  
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)  
z dnia 17 listopada 2015 r., sygn. akt III AUa (...),

**odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.**

## UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 17 listopada 2015 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację J. M. od wyroku z dnia 3 września 2014 r., którym Sąd Okręgowy w K. oddalił jej odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziału w W. z dnia 17 stycznia 2014 r., stwierdzającej, że ubezpieczona jako pracownik u K. O. (dalej jako płatnik składek) nie podlega obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym, chorobowemu i wypadkowemu od dnia 9 września 2013 r.

W skardze kasacyjnej ubezpieczona zarzuciła naruszenie prawa materialnego, a to: 1) art. 11 i art. 22 § 1 k.p. przez wadliwie dokonaną wykładnię przesłanek konstytuujących stosunek pracy, przy jednoczesnym braku uwzględnienia specyfiki stanowiska pracy ubezpieczonej; 2) art. 83 § 1 k.c. w związku z art. 11 oraz art. 22 § 1 i art. 300 k.p. przez dokonanie wadliwej wykładni

przesłanki „złożenia drugiej stronie oświadczenia za jej zgodą dla pozoru”, z pominięciem prezentowanej w orzecznictwie i doktrynie definicji „pozorności umowy”, która wymaga, aby strony umowy założyły z góry, w dacie zawarcia umowy, iż nie będą realizowały swoich praw i obowiązków wypełniających treść stosunku pracy, co w niniejszej sprawie nie zachodzi, przeciwnie - zebrane w sprawie dowody wskazują, że ubezpieczona realizowała nałożone na nią obowiązki na rzecz zainteresowanej, w okresie gdy pozostawała jeszcze zdolna do pracy, a zawierając umowę chciała i zamierzała ją wykonywać; 3) art. 77<sup>5</sup> i art. 78 w związku z art. 18 k.p. przez jego błędną wykładnię i w konsekwencji niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że skoro otrzymywana przez ubezpieczoną kwota wynagrodzenia obejmowała koszty podróży służbowej, diety oraz koszty materiałów biurowych, to przemawia to za tym, iż łączący ubezpieczoną i płatnika składek stosunek prawny nie mógł być umową o pracę; 4) art. 65 k.c. w związku z art. 300 k.p. przez jego niewłaściwe zastosowanie polegające na wykładni oświadczeń woli stron przez pryzmat zdarzeń późniejszych, podczas gdy prawidłowe zastosowanie tego przepisu wymaga tłumaczenia oświadczeń woli na moment ich składania, z uwzględnieniem okoliczności, w jakich zostały złożone, zasad współżycia społecznego oraz ustalonych zwyczajów i w konsekwencji bezzasadne uznanie, że łącząca ubezpieczoną i płatnika składek umowa zawarta została dla pozoru; 5) art. 6 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 12 ust. 1 i art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (dalej jako ustawa systemowa), przez jego niewłaściwe zastosowanie skutkujące ustaleniem, że w spornym okresie ubezpieczona nie podlegała obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym z tytułu umowy o pracę z płatnikiem składek, pomimo że w okresie zdolności do pracy ubezpieczona realizowała zawartą umowę; 6) art. 5 k.c. przez jego niezastosowanie do ustalonego w sprawie stanu faktycznego, skutkujące nieudzieleniem ubezpieczonej ochrony prawnej i ustalenie, że w spornym okresie nie podlegała ona obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym z tytułu umowy o pracę.

Wskazując na powyższe zarzuty skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i jego zmianę przez ustalenie, że podlegała w spornym okresie obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym z tytułu umowy o pracę, ewentualnie o

uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania uzasadniono występowaniem istotnych zagadnień prawnych, wyłaniających się w pierwszym rzędzie na tle art. 22 § 1 k.p., a mianowicie: 1) w jaki sposób i w oparciu o jakie przesłanki należy kwalifikować dany stosunek prawny, jeżeli wykazuje on wspólne cechy dla umowy o pracę i umowy cywilnoprawnej; 2) jakie znaczenie i o jakiej mocy należy przypisać okoliczności, że w dacie zawarcia umowy strony wyrażały zgodną wolę co do zawarcia umowy będącej umową o pracę i tak też umowę tę zatytułowały, na podstawie tej umowy odprowadzane były składki na ubezpieczenie społeczne, a strona umowy opisana jako „pracownik” przez cały czas jej trwania pozostawała w uzasadnionym okolicznościami przekonaniu, że realizując postanowienia umowne świadczy pracę mając status pracownika w rozumieniu ustawy kodeks pracy ze wszelkimi gwarancjami z tym związanymi; 3) jak zagadnienie powyższe rozumieć w kontekście świadczenia pracy przez osobę zatrudnioną na stanowisku „specjalista do spraw handlowych” i jak z uwagi na specyficzny charakter tej pracy rozumieć w jej kontekście przesłanki z art. 22 § 1 k.p., w tym „wykonywanie pracy pod kierownictwem i na rzecz pracodawcy”; 4) czy w tej konkretnej sprawie jak i w sprawach analogicznych powyższe stanowisko pracy może być traktowane pod pewnymi względami jako podobne stanowisko do „osoby zarządzającej zakładem pracy w imieniu pracodawcy”. Skarżąca wskazała także na istotne zagadnienie prawne wyłaniające się na tle zmian w ustawodawstwie zmierzających do wzmocnienia polityki prorodzinnej, tj. czy w świetle obowiązujących zasad współżycia społecznego, w tym przede wszystkim zasady sprawiedliwości społecznej oraz równego traktowania obywateli w państwie prawa dopuszczalne jest, przy uwzględnieniu okoliczności sprawy jak i aktualnych tendencji ustawodawczych, nieudzielenie ubezpieczonej ochrony prawnej i ustalenie, że w spornym okresie nie podlegała ona obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym z tytułu umowy o pracę zawartej z płatnikiem składek.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Przepis art. 398<sup>4</sup> § 2 k.p.c. wymaga, aby wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania stanowił odrębny element pisma niezależny od przytoczenia podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienia (art. 398<sup>4</sup> § 1 pkt 2 k.p.c.). Uzasadnienie wniosku natomiast powinno nawiązywać do przesłanek przyjęcia skargi do rozpoznania określonych w art. 398<sup>9</sup> § 1 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli: 1) w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, 2) istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, 3) zachodzi nieważność postępowania lub 4) skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Spełnienie wymagania z art. 398<sup>4</sup> § 2 k.p.c. powinno zatem przybrać formę wyodrębnionego wyводу prawnego, w którym skarżący wskaże, jakie występujące w sprawie okoliczności pozwalają na uwzględnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania i jednocześnie uzasadni, dlaczego odpowiadają one ustawowemu katalogowi przesłanek.

Zagadnieniem prawnym jest zagadnienie, które wiąże się z określonym przepisem prawa materialnego lub procesowego lub uregulowaniem prawnym, których wyjaśnienie ma nie tylko znaczenie dla rozstrzygnięcia przedmiotowej sprawy, ale także dla rozstrzygnięcia innych podobnych spraw. Wskazanie zagadnienia prawnego uzasadniającego wniosek o rozpoznanie skargi kasacyjnej powinno zatem nastąpić przez określenie przepisów prawa, w związku z którymi zostało sformułowane i wskazanie argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen. Dopiero bowiem wówczas Sąd Najwyższy ma podstawę do oceny, czy przedstawione zagadnienie jest rzeczywiście zagadnieniem „prawnym” oraz czy jest to zagadnienie „istotne” (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002 nr 1, poz. 11; z dnia 13 sierpnia 2002 r., I PKN 649/01, OSNP 2004 nr 9, poz. 158; z dnia 14 lutego 2003 r., I PK 306/02, Wokanda 2004 nr 7-8, s. 51). Twierdzenie o występowaniu istotnego zagadnienia prawnego jest uzasadnione tylko wtedy, kiedy po pierwsze - przedstawiony problem prawny nie został jeszcze rozstrzygnięty przez Sąd Najwyższy lub kiedy istnieją rozbieżne poglądy w tym zakresie, wynikające z odmiennej wykładni przepisów konstruujących to zagadnienie (por. postanowienie z dnia 12 marca 2010 r., II UK 400/09, LEX nr 577468) oraz po drugie - jego wyjaśnienie ma znaczenie dla

rozstrzygnięcia sprawy w ustalonym stanie faktycznym (por. postanowienie z dnia 27 stycznia 2009 r., II PK 248/09, LEX nr 736732).

Skarżąca nie zdołała wykazać występowania tak rozumianej przesłanki przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Po pierwsze, wątpliwości formułowane przez skarżącą na tle art. 22 § 1 k.p. stanowiły wielokrotnie przedmiot wypowiedzi Sądu Najwyższego. W swoim orzecznictwie przede wszystkim prezentuje on stanowisko, że dla włączenia do ubezpieczenia społecznego niezbędna jest przynależność do określonej w ustawie systemowej grupy podmiotów podlegających obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym. O tym, czy strony istotnie nawiązały stosunek pracy stanowiący tytuł ubezpieczeń społecznych, nie decyduje zatem samo formalne zawarcie umowy o pracę, wypłata wynagrodzenia, przystąpienie do ubezpieczenia i opłacenie składki, wystawienie świadectwa pracy, ale faktyczne i rzeczywiste realizowanie elementów charakterystycznych dla stosunku pracy, a wynikających z art. 22 § 1 k.p. Istotne więc jest, aby stosunek pracy zrealizował się przez wykonywanie zatrudnienia o cechach pracowniczych, a okoliczności wynikające z formalnie zawartej umowy o pracę nie są wiążące w postępowaniu o ustalenie podlegania obowiązkowi pracowniczego ubezpieczenia społecznego (por. wyrok z dnia 17 marca 2016 r., III UK 83/15, LEX nr 2026236 i powołane w nim orzeczenia). W tym zakresie podkreśla się, że zatrudnienie może być wykonywane na podstawie stosunku cywilnoprawnego lub stosunku pracy. Jeżeli w treści stosunku prawnego łączącego strony (ocenianego nie tylko przez treść umowy, ale przede wszystkim przez sposób jego wykonywania) przeważają cechy charakterystyczne dla stosunku pracy określone w art. 22 § 1 k.p. (wykonywanie za wynagrodzeniem pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy i pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę), to mamy do czynienia z zatrudnieniem na podstawie stosunku pracy, bez względu na nazwę umowy zawartej przez strony. I odwrotnie, jeżeli w treści stosunku prawnego nie przeważają cechy charakterystyczne dla stosunku pracy, to nie można przyjąć, aby taki stosunek prawny łączył strony. Natomiast decydujące znaczenie woli stron można przypisać wówczas, gdy zawarta umowa wykazuje wspólne cechy dla umowy o pracę i umowy prawa cywilnego z jednakowym ich nasileniem (por. wyroki z dnia 18

czerwca 1998 r., I PKN 191/98, OSNAPiUS 1999 nr 14, poz. 449; z dnia 2 września 1998 r., I PKN 293/98, OSNAPiUS 1999 nr 18, poz. 582; z dnia 27 maja 2010 r., II PK 354/09, LEX nr 598002; z dnia 4 lutego 2011 r., II PK 82/10, LEX nr 8175515). Oceny, czy cechy charakterystyczne dla stosunku pracy mają charakter przeważający należy dokonywać na podstawie wszelkich okoliczności sprawy (por. np. wyroki z dnia 25 listopada 2004 r., I PK 42/04, OSNP 2005 nr 14, poz. 209 i z dnia 7 października 2009 r., III PK 39/09, LEX nr 578140; z dnia 2 października 2012 r., II UK 58/12, LEX nr 1243035 i orzeczenia w nich powołane). W świetle art. 22 § 1 k.p. oceny charakteru umowy należy dokonywać zatem nie tylko na podstawie przyjętych przez strony jej postanowień, które mogą mieć na celu stworzenie pozoru innej umowy, lecz także na podstawie faktycznych warunków jej wykonywania (por. wyrok z dnia 5 maja 2010 r., I PK 8/10, LEX nr 602668). Weryfikacja tej oceny, dokonanej przez sąd drugiej instancji, jest w postępowaniu kasacyjnym możliwa tylko wówczas, gdy byłaby rażąco nieprawidłowa (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2011 r., II PK 82/10, LEX nr 817515 oraz z dnia 24 listopada 2011 r., I PK 62/11, LEX nr 1109362 i powołane w nich orzeczenia). Stwierdza się, że na podporządkowanie pracownika kierownictwu pracodawcy w procesie świadczenia pracy składa się kierownictwo podmiotu zatrudniającego, wyznaczanie przez niego czasu i miejsca wykonywania pracy. Ogólna kontrola osoby zatrudnionej na podstawie umowy o pracę, dokonywana z punktu widzenia rezultatów działalności, nie świadczy o podporządkowaniu pracowniczym. Istotne znaczenie ma bowiem to, że pracownik nie ma samodzielności w określaniu bieżących zadań, ponieważ to należy do sfery pracodawcy organizującego proces pracy (por. wyroki z dnia 22 kwietnia 2015 r., II PK 153/14, Monitor Prawa Pracy 2015 nr 9, s. 482 oraz z dnia 18 lutego 2016 r., II PK 352/14, LEX nr 2004192). Natomiast definicję „osoby zarządzającej zakładem pracy w imieniu pracodawcy” zawiera art. 128 § 2 pkt 2 k.p. Pojęcie to związane jest z kierowaniem wyodrębnioną jednostką organizacyjną, która posiada przymiot pracodawcy w rozumieniu art. 3 k.p. (pracownik taki ma uprawnienia do zarządzania zakładem pracy, w tym wykonywania czynności zastrzeżonych dla pracodawcy w sprawach z zakresu prawa pracy - por. wyrok z dnia 27 stycznia 2016 r., III PK 64/15, LEX nr 2002512 i powołane w nim orzecznictwo).

Po drugie, w orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalone jest stanowisko, że przepisy prawa cywilnego mogą być stosowane w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych wyłącznie w wypadku wyraźnego odesłania do nich przez normę prawa ubezpieczeń społecznych (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów tego Sądu z dnia 21 kwietnia 2010 r., II UZP 1/10, OSNP 2010 nr 21-22, poz. 267 i szeroko przytoczone tam judykaty). Podkreśla się w nim, że sprawy z zakresu prawa ubezpieczeń społecznych są sprawami cywilnymi jedynie w znaczeniu formalnym (art. 1 k.p.c.), wywodzą się ze stosunku o charakterze administracyjnym i z tego względu w postępowaniu przed Zakładem Ubezpieczeń Społecznych rozpoznawane są w trybie i na zasadach określonych przepisami prawa ubezpieczeń społecznych, a w dalszej kolejności Kodeksu postępowania administracyjnego. Przepisy prawa ubezpieczeń społecznych nie zawierają również odpowiednika art. 300 k.p., zezwalającego na odpowiednie stosowanie przepisów Kodeksu cywilnego do stosunków pracy w sprawach nieuregulowanych przepisami prawa pracy wówczas, gdy nie są one sprzeczne z zasadami prawa pracy. Regulacja ta ma charakter szczególny i nie może być stosowana w drodze analogii do stosunków ubezpieczeniowych, które - w odróżnieniu od stosunków pracy - nie są regulowane przepisami prawa prywatnego. W rezultacie wykluczona jest możliwość wykładania przepisów prawa ubezpieczeń społecznych z uwzględnieniem reguł słuszności (zasad współżycia społecznego), przy zastosowaniu art. 5 k.c. lub art. 8 k.p. (por. również wyroki z dnia 14 grudnia 2005 r., III UK 120/05, OSNP 2006 nr 21-22, poz. 338 oraz z dnia 23 października 2006 r., I UK 128/06, OSNP 2007 nr 23-24, poz. 359).

Z tych względów na podstawie art. 398<sup>9</sup> § 2 k.p.c. Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.